

שבירת הלוחות

ועמלה של תורה

א. ירושלמי | בבא בתרא, פרק ח' ה"ב

א"ר הושעיה כל מקום שנאמר מורשה לשון דיהא התיבון והכתיב מורשה קהלת יעקב אמר לית דיהא סוגין מיניה. מן דו לעי היא משכח כולה:

פני משה

א"ר הושעיה. האי לישנא דמורשה הוה מספקא ליה דכל מקום שנאמר מורשה לשון דיהא הוא לשון כהה וספק ואף כאן יש לפרש על הספק דמורשה משמע נמי שמורישין לבניהם והם אינם יורשין בעצמן שלא באו לארץ. והיינו דמספקא ליה למשה ופשיט ליה הקדוש ברוך הוא דאף לשון ירושה משמע ומוחזקת היא:

התיבון. על הכלל דאמר ר' הושעיה והכתיב מורשה קהלת יעקב ומה שייך לשון דיהא על התורה ומשני אין דלית דיהא וספק יותר ממנה בתחלה כשבא להתעסק וללמוד בתורה כמה וכמה ספיקות יבאו לו ואין מבין על בוריה:

מן דהוא לעי. ואחר שהוא יגע הרבה בה הוא מוצא את כולה עם טעמה ונימוקה:

ב. דברים | פרק ל"ד, פסוק י"ב

וְלֹכַל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלֹכַל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מִשֶּׁה לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל:

רש"י

לעיני כל ישראל - שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת:

ג. דברים רבה | וזאת הברכה, פרשה י"א

וזאת הברכה זש"ה (משלי לא) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה מהו ואת עלית על כולנה מדבר במשה על שנתעלה יותר מן הכל כיצד אדה"ר אומר למשה אני גדול ממך שנבראתי בצלמו של הקדוש ברוך הוא מנין שנא' (בראשית א) ויברא אלהים את האדם בצלמו א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך אתה כבוד שניתן לך ניטל ממך שנאמר (תהלים מט) ואדם ביקר בל ילין אבל אני זיו הפנים שנתן לי הקדוש ברוך הוא עמי הוא מנין שנאמר (דברים לד) לא כהתה עינו ולא נס לחה

ד. שמות רבה | כי תשא, פרשה מ"ז

ומהיכן נטל משה קרני ההוד, רבנן אמרי מן המערה שנא' והיה בעבור כבודי, ר' ברכיה הכהן בשם רבי שמואל אמר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' והיה משה אווח בטפחיים והשכינה בטפחיים וטפחיים באמצע ומשם נטל משה קרני ההוד, ר' יהודה בר נחמן בשם רשב"ל אומר עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קימעה והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו.

ה. שמות | פרק ל"ד, פסוק כ"ט

וַיְהִי בְּרִדַת מֹשֶׁה מִהָרַק וַיִּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתוֹ מִן הַהָרַק וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פְּנָיו בְּרִדְתוֹ אֹתוֹ:

ו. ילקוט שמעוני | כי תשא, שצ"ג

נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן שפורח וכבדו על ידי משה ונפלו מידיה ונשתברו. אחרים אמרו לא שבר עד שנאמר לו מפי הגבורה אשר שברת אמר לו יפה כחך ששברת

ז. שמות רבה | כי תשא, מ"ז

כתב לך את הדברים האלה, הה"ד (הושע ח) אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו, בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה על הסדר מקרא ומשנה תלמוד ואגדה, שנאמר (שמות כ) וידבר

אלקים את כל הדברים האלה, אפילו מה שהתלמיד שואל לרב אמר הקדוש ברוך הוא למשה באותה שעה, מאחר שלמדה מפי הקדוש ברוך הוא אמר לו למדה לישראל, אמר לפניו רבש"ע אכתוב אותה להם, אמר לו איני מבקש ליתנה להם בכתב, מפני שגלוי לפני שעובדי כוכבים עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזוים בעובדי כוכבים אלא המקרא אני נותן להם במכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה, שאם יבואו עובדי כוכבים וישתעבדו בהם יהיו מובדלים מהם, אמר לנביא אם אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו, ומה אני עושה להם נותן את המקרא בכתב והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה, כתב זה המקרא, כי על פי הדברים האלה זו המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין העובדי כוכבים.

ח. דברים | פרק ט', פסוק י'

וַיִּתֵּן ה' אֶלַי אֶת שְׁנֵי לוחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים וַעֲלִיָּהֶם כָּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עִמָּךְ בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקְּהָל:

ט. שמות | פרק כ', פסוק א'

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר:

י. שמות | פרק ל"ד, פסוק א'

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לוחֹת אֲבָנִים כְּתֻבִים עַל הַלְּחָת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחָת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:

יא. עירובין נד.

ואמר רבי (אליעזר) [אלעזר] מאי דכתיב חרות על הלחת - אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל

יב. ילקוט שמעוני | קהלת

אף חכמתי עמדה לי, אמר רבי חנינא בר פפא תורה שלמדתי באף נתקיימה לי

יג. ילקוט שמעוני | יהושע, רמז ל"ז

באותה שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטרורף ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות, ומתוך אותו הצער שהם מצטערים עתיד הקדוש ברוך הוא לשלם להם שכרם לימות המשיח כפול ומכופל שנאמר ה' אלקים בחזק יבא וזרעו מושלה לו הנה שכרו אתו וגו', ואומר מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים וגו' לטובתי נשברה רגל פרתי שתהא משכורתי שלמה:

יד. עין אי"ה | ברכות, פרק ט', שמ"ד

אמרי דבי ר"י: מאי דכתיב (משלי ל): "כי מיץ חלב יוציא חמאה וגו'" - במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שניק משדי אמו עליה.

רבים הם הפדגוגים המתנשאים להביא דרכים להקל את עול הלימוד, וחושבים שביאו ברכה לעולם בהקנותם את הידיעות והלימודים התוריים באופן קל, שלא יצטרך האדם להיות עמל בהם. תועלת הדבר אינה אלא מתעה, כי הידיעות לא תימדדנה על פי כמותם כי אם על פי איכותם, על פי עומק ההבנה וחריפות השימוש בהם לכל חפץ. ביותר לימודי התורה, על פי גודל הרושם שפועלים על הלומד, לענין התכונה של המוסר המעשים הטובים ויראת ה' הטהורה. ובזאת יהיה מועיל רק הלימוד שאינו בא בדרכים קלים ונוחים לקלוט, כי על-ידי היגיעה ועבודה שכלית מתעלה האדם למידות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב, והלימוד פועל עליו להיות כולו נתון ומסור ללימודיו. על-כן תצא מהלימוד שעל-ידי היגיעה דווקא עומק ההבנה והידיעה הברורה עם הפעולה הרצויה לעבודת ה' ויראתו וכל טהרת המדות. אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, ישארו לעולם שטחיים וקפויים, עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו. ע"כ חמאה של תורה,

הברור והמובחר שבה, העיקרי, המחורר בעומק רעיון ושום שכל והמרבה אומץ הנפש ביראת ה' ודרכי קודש במי תמצא, רק במי שנתגדל על עבודת התורה בעמל, וקנה אותה בדרכים כבושים שע"י יגיעה ועבודה רבה, שעמדו לו להתרחק מן הילדות וכל געגועיה, לבלתי קנותם בדרך שעשועי ילדים, כ"א מקיא חלב שינק משדי אמו עליה, ע"י רב עמל ויגיעה, יהיה לו המזון הקל והנח למורת רוח. וכמו שיקוף הגדול בהמזון של היונק, עם כל קלות עיכולו ומהירות השגתו, כן יקוף המתרגל ביגיעה ועבודת עיון, שישמח בזה והוא כל תענוגו ומשוש נפשו, בלימודים הנקנים כולם ע"י דרכים קלים, אבל עם זה הם מחוסרים עומק וכח רושם חזק בנפש.

טו. ר' חיים מוואלוז'ין | מתוך הקדמתו לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא

והעולה על כולנה הן הן גבורותיו ונוראותיו כי לא הראה את נפשו טוב רק בעמלו אשר עמל בחכמה ובדעת ובכשרון ואחר רוב יגיעותיו וכאשר חסו עליו מן השמים ונתגלו לו מעינות החכמה רזין דרזין וסתרין דסתרין זו היה אצלו מתת אלקים.

וזולת זה נפשו לא רצה במ אף כי רצו למסור לו מן השמים בלא שום עמל ויגיעת בשר רזין וסתרין עליונין על ידי מגידים מארי דרזין ושרי התורה לא נשא עיניו לזה עמו היתה וריחקה.

כי שמעתי מפיו הקדוש שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם שרוצים למסור לו רזין דאורייתא בלא שום עמל ולא הטה אזנו אליהם כלל.

ואחד מן המגידים הפציר בו מאוד עם כל זה לא הביט אל מראהו הגדול וענה ואמר לו איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו יתברך שמו על ידי שום אמצעי כלל וכלל רק עיני נשואות לו יתברך שמו, מה שרוצה לגלות לי וליתן לי חלקי בתורתו יתברך שמו, בעמלי אשר עמלתי בכל כוחי, והוא יתברך שמו יתן לי חכמה, מפיו ודעת ותבונה. שיתן לי לב מבין וכליותי יעשו כשתי מעיינות, ואדע כי מצאתי חן בעיניו, ואיני רוצה אלא ממה שבתוך פיו. וההשגות על ידי מלאכים המגידים ושרי התורה אשר לא עמלתי ולא חכמתי אין לי בהם חפץ.

טז. מדרש תנחומא | נח, סימן ג'

וכתיב "ולא תמצא בארץ החיים" (שם כח, יג), ומאי "לא תמצא בארץ החיים", וכי בארץ המתים תמצא? אלא, שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שיבקש עונג העולם - תאוה וכבוד וגדולה - בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד). וכך דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. לפי שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ, שנאמר "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית" (שמות לד, כז). ואמרו חז"ל, לא כתב הקדוש ברוך הוא בתורה "למען הדברים האלה", ולא "בעבור הדברים האלה" ולא "בגלל הדברים" אלא "על פי הדברים", וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחשך שנאמר "העם ההולכים בחשך ראו אור גדול" (ישעיה ט א), אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול, שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והתר, בטמא ובטהור. ולעתיד לבא "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" (שופטים ה, לא).

יז. "מעייני מתגבר ושמו אדם" - יעקב פרנקל | עמ' 103

הלומד מביא עמו את הנכונות ואת היכולת, את הרצון ואת השאיפה ללמוד. הוא "מת" ללמוד, אולם הוא שונא "לימודים" ... "לימודים" דורשים בעיקר את התפקודים הנמוכים ביותר בסולם האנושי: שינון וזכירה, התלמיד חש את העלבון: מ"מרצדס" הופכים אותו ל"טוסטוס" ... התלמיד מצפה שלא יפנקו אותו, שלא יחלישו אותו, שלא יאכילו אותו, אם הוא יכול היה לנסח את ה"דיברות" שלו היה קובע, בשלט גדול מעל הלוח, באמצע: "אל תעניק לי - תוציא ממני. אל תענה לי - תציב לי שאלות. אל תקל עלי - תכביד באתגרים. אל תרגיע - תגרה את סקרנותי. אל תפתור לי - תאפשר לי להתלבט".

יח. אבות פרק ד | משנה א

בן זומא אומר ... איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא... :

ט. רמב"ם | הלכות מלכים, פרק י"א, הלכה ד'

אף ישוע הנצרי שדמה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה. שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן. וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילים ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'. אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכי ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שנ' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. כיצד. כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום.

כ. פחד יצחק, אגרות וכתבים | אגרת קכ"ח

דע לך חביבי כי עצם מכתבך מתנגד הוא לכל התיאורים הנמצאים בו. והנני בזה להסביר לך תוכן משפט זה. רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתן ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ-חיים זצ"ל. אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות והנסיגות לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע. משל אחד מני אלף, ודי לנבון שכמותך לדון מן הפרט אל הכלל. התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות, הרי הוא דומה בעיניו ככלתי "שתול בבית השם". שלפי דמיונות של נער זה להיות שתול בבית השם, פירושו הוא לשבת בשלוות הנפש על נאות דשא של מי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך גיסא, לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של "במתים חפשי".

אבל דע לך, חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלוח של היצר טוב, אלא דווקא מלחמתו של היצר הטוב. ומכתבתך היקר הנללב מעיד כמאה עדים כי אכן לוחם נאמן אתה בצבאותיו של היצר הטוב. באנגלית אומרים Lose the battle and win the war. בודאי שהנך נכשל ועומד להיות נכשל (אין בזה משום פתיחת פה לשטן) ובכמה מערכות תפול שדוד, אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשזר הניצחון על ראשך... "שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד, טז) - והטפשים חושבים כי כוונתו בדרך רבותא, אע"פ ששבע יפול צדיק, מ"מ הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב, שהכוונה היא שמהות הקימה של הצדיק היא דרך ה"שבע הנפילות" שלו. "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". טוב זה יצה"ט, מאד זה יצה"ר...

אילו היה מכתבך מספר לי על אודות המצוות ומעשים טובים שלך, הייתי אומר שקבלתי ממך מכתב טוב. עכשיו שמכתבך מספר לי על ירידו ונפילות ומכשולים, הנני אומר שקבלתי ממך מכתב טוב מאד. רוחך סוערת לקראת השאיפה להיות גדול. בקשה ממך אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב בבחינת חד-הוא. לעומת זאת צייר בנפשך גדולתם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשר בשעה שאתה נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה. דווקא באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות, דווקא באותם המקומות עומד הנך להיות כלי להצטיינות של כבוד שמים.

